

ПСИХОЛОГІЧНА ГОТОВНІСТЬ СТУДЕНТІВ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

PSYCHOLOGICAL READINESS OF STUDENTS FOR PROFESSIONAL ACTIVITIES

Стаття присвячена дослідженню формування психологічної готовності студентів до професійної діяльності. Розглянуто сутнісні характеристики психологічних категорій «психологічна готовність» та «психологічна готовність до професійної діяльності». Крім того, проаналізовано основні наукові дослідження з проблеми психологічної готовності до професійної діяльності. Проведено дослідження психологічної готовності майбутніх фахівців до професійної діяльності. У ході дослідження було розкрито зміст і структуру цієї готовності, а також критерії та рівні її сформованості. За допомогою теоретичного аналізу визначено психологічні чинники, що сприяють розвитку готовності до професійної діяльності. У результаті дослідження визначено чинники та компоненти, що сприяють розвитку готовності до професійної діяльності в кар'єрі суб'єктної особи. Метою статті є дослідження та опис особливостей психологічної готовності до професійної діяльності майбутніх педагогів та психологів у процесі навчання у ЗВО. Дослідження проводилося в Київському національному університеті технологій та дизайну. Емпіричну вибірку склали студенти 1–4 курсів факультету мистецтв і моди, а саме ті, які навчаються за спеціальностями 015 «Професійна освіта» (за спеціалізаціями) (28 осіб), 053 «Психологія» (37 осіб). Сукупна вибірка дослідження становила 65 осіб. Було визначено психологічні особливості, що забезпечують передумови до продуктивної професійної діяльності, зокрема особливості самоактуалізації студентів. Вивчено їхню самоефективність, тобто впевненість людини в її потенційній спроможності організувати й здійснити власну діяльність, необхідну для досягнення певної мети, та мотивацію до успіху й уникнення невдач. У дослідженні описано результати оцінки психологічної готовності майбутніх педагогів та психологів до професійної діяльності. Психологічна готовність розглядається в межах цільових, ресурсних, операційних, інструментальних, часових та продуктивних параметрів діяльності особистості як комплекс взаємопов'язаних та взаємозумовлених психологічних властивостей, які забезпечують успішність її виконання.

Ключові слова: психологічна готовність, психологічна готовність до професійної діяльності, структурні компоненти психологічної готовності до професійної діяльності, самоактуалізація, самоефективність, мотивація.

сті, самоактуалізація, самоефективність, мотивація.

The article is devoted to the study of the formation of students' psychological readiness for professional activity. The essential characteristics of the psychological categories "psychological readiness" and "psychological readiness for professional activity" are considered. In addition, the main scientific studies on the problem of psychological readiness for professional activity are analyzed. The study of psychological readiness of future specialists for professional activity is carried out. The study reveals the content and structure of this readiness, as well as the criteria and levels of its formation. With the help of theoretical analysis, the psychological factors that contribute to the development of readiness for professional activity are determined. As a result of the study, the factors and components that contribute to the development of readiness for professional activity in the career of the subject person are identified. The purpose of the article is to study and describe the peculiarities of psychological readiness for professional activity of future teachers and psychologists in the process of studying at a higher education institution. The study was conducted at the Kyiv National University of Technology and Design. The empirical sample consisted of 1st-4th year students of the Faculty of Arts and Fashion, namely those studying in the specialties 015 Vocational Education (by specialization) (28 people), 053 Psychology (37 people). The total sample of the study was 65 people. The study identified the psychological features that provide prerequisites for productive professional activity, namely: the peculiarities of students' self-actualization, studied their self-efficacy, that is, a person's confidence in their potential ability to organize and carry out their own activities necessary to achieve a certain goal, and motivation to succeed and avoid failure. The study describes the results of assessing the psychological readiness of future teachers and psychologists for professional activity. Psychological readiness is considered within the framework of target, resource, operational, instrumental, time and productive parameters of a person's activity as a complex of interrelated and interdependent psychological qualities that ensure the success of its implementation.

Key words: psychological readiness, psychological readiness for professional activity, structural components of psychological readiness for professional activity, self-actualization, self-efficacy, motivation.

УДК 159.944.3
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-5208.2023.56.41>

Кириченко Р.В.

к.психол.н., доцент,
доцент кафедри професійної освіти
в сфері технологій та дизайну
Київський національний університет
технологій та дизайну

Колодяжна А.В.

к.психол.н., доцент,
доцент кафедри професійної освіти
в сфері технологій та дизайну
Київський національний університет
технологій та дизайну

Постановка проблеми. 24 лютого 2022 року стало ключовою датою для України, означаючи початок нової реальності. Війна суттєво змінила наше життя, змушуючи переосмислити пріоритети. Українці на шляху до перемоги зіткнулися з важливими викликами, підтримуючи військових, допомагаючи потерпілим і займаючись волонтерською діяльністю. Жажлива реальність повномасштабної війни

зумовлює нові соціально-економічні умови професійної діяльності, особливої ваги набувають внутрішні, психологічні ресурси особистості. Стійкість, стабільність та якість професійної діяльності зумовлюється особливостями психологічної готовності фахівця. Особливого значення набуває особистісна готовність до професійної діяльності майбутніх педагогів та психологів як фахівців сфери професійної

діяльності типу професій «людина – людина», пов'язаних з навчанням, вихованням, інформуванням людей, із управлінням, керівництвом людей чи колективів, покликаних надавати психологічну допомогу особистості у складних умовах життя. Професії педагога та психолога мають високий ступінь соціальної відповідальності, оскільки основним об'єктом діяльності виступає людина та її стан психічного та психологічного добробуту. На сьогодні фахівці-педагоги та фахівці-психологи затребувані у багатьох сферах діяльності людини, а після закінчення війни виникне великий попит на фахівців, здатних навчати, виховувати, надавати психологічну допомогу ветеранам з ПТСР. У результаті нашого дослідження уточнюється визначення феномену психологічної готовності до професійної діяльності, аналізується не тільки склад готовності до професійної діяльності, а і її психологічна сутність. На основі теоретичного аналізу будуть визначені фактори-компоненти готовності до професійної діяльності, що сприяють розвитку у діяльності суб'єктної особи.

Мета статті полягає у дослідженні та описі особливостей психологічної готовності до професійної діяльності майбутніх педагогів та психологів у процесі навчання у ЗВО. У статті використовувалися такі методи дослідження: теоретичний аналіз, опитувальний метод, методи математико-статистичного аналізу (описовий аналіз, порівняльний аналіз), методи інтерпретації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблему психологічної готовності досліджували Т. Жванія, С. Кучеренко, В. Моляко, С. Мул, М. Смульсон, О. Сорока, Н. Сторожук, М. Томчук, О. Хуртенко та інші українські дослідники. О. Кокун вважає, що засвоєні у навчанні знання, вміння та навички є не предметом навчальної діяльності, а засобом професійної діяльності [4]. Це дозволяє стверджувати, що під час навчання у ЗВО у студентів формується основа трудової, професійної діяльності, зокрема готовність до неї.

У сучасній психології психологічна готовність розглядається як істотна передумова будь-якої цілеспрямованої діяльності, її регуляції, стійкості та ефективності. Відомо два основних підходи до визначення змісту та структури психологічної готовності – функціональний і особистісний [3].

Так, психологічну готовність розуміють як істотну передумову цілеспрямованої діяльності, її регуляції, стійкості й ефективності. Вона допомагає людині успішно виконувати свої обов'язки, правильно використовувати знання й досвід, особисті якості, зберігати самоконтроль і перебудовувати свою діяльність у певних ситуаціях [4]. Також існує визначення готовності до діяльності як комплексної здіб-

ності, що складається з мотиваційної (схильність до певної діяльності) та інструментальної (інтелектуальні та емоційні механізми регуляції діяльності) сторін [6].

У роботах В. О. Моляко дається класифікація рівнів готовності: 1) високий (самостійність у постановці і розв'язанні нових задач, адекватність оцінки і самооцінки професійно важливих якостей, здатність до ефективного вирішення задач в умовах дефіциту часу тощо); 2) середній (середній рівень вияву наведених якостей); 3) низький (невміння самостійно ставити і розв'язувати складні задачі, неадекватна оцінка і самооцінка професійно важливих особливостей тощо). Отже, під психологічною готовністю традиційно розуміють психічний феномен, за допомогою якого пояснюють стійкість діяльності людини в полімотивованому просторі [7].

Дослідження проблеми психологічної готовності до діяльності здійснювалися такими вченими, як М. Д'яченко, Л. Кандибович, Ф. Іващенко, М. Левітов, Є. Мілерян, Д. Ніколенко, В. Серіков, А. Смирнов, П. Чамата, Н. Шеляховська, О. Веденов, В. Горгома, В. Зарицька, В. Семиченко, О. Асмолов, Г. Балл, С. Максименко та ін. Водночас слід зазначити, що автори по-різному трактували суть та структуру цього явища залежно від специфіки предмета, мети та вихідних теоретичних засад як необхідних основ проведення наукового дослідження [2; 3; 4; 6; 7; 11]. Наведемо найсуттєвіші результати теоретичного аналізу наукових джерел із зазначеної проблеми. Психологічна готовність до різних видів діяльності має свої специфічні особливості, але відмічається існування загальних поглядів на її розуміння [4]. Так, у сучасній науці можна виділити два основних підходи до розуміння суті психологічної готовності до діяльності. У першому з них вона розглядається як стан психологічної готовності до виконання конкретного трудового завдання; це короткотривала, тимчасова, мобілізаційна, ситуативна готовність (Є. Ільїн, М. Левітов, Л. Нерсисян, А. Пуні, О. Ухтомський, А. Маклаков, М. Виноградов та ін.); у другому – як загальна, довготривала, постійна, завчасна, потенційна готовність до діяльності – підготовленість усіх сфер психіки до виконання діяльності як особистісна інтегративна властивість (М. Д'яченко, Л. Кандибович, В. Согалаєв, Л. Кондрашова, П. Горностаї, В. Моляко, М. Смульсон, О. Хохліна та ін.). Таким чином, визначаються два основних види психологічної готовності до діяльності: 1) загальна, довготривала – особистісна інтегративна властивість, підготовленість усіх сфер психіки до виконання діяльності; 2) ситуативна, короткотривала, стан психологічної готовності до виконання діяльності. Загальна психологічна готовність до діяльності розглядається як основа, на

якій можливе формування міцної ситуативної готовності до конкретного виду діяльності [11]. Перша формується впродовж тривалого часу професійної підготовки та діяльності фахівця і характеризує його потенційну психологічну здатність до виконання різних завдань під час здійснення діяльності, а друга характеризує наявну на даний період часу (від дня до кількох днів) психологічну здатність до виконання конкретних професійних завдань. Уможливлено відсутність у фахівця ситуативної психологічної готовності за наявності загальної готовності. Водночас є неможливою наявність ситуативної психологічної готовності без наявності загальної [11].

У результаті вивчення наукових джерел стало можливим виділення основних і вже ustalених для психологічної науки положень, які є вихідними при розумінні сутності готовності до професійної діяльності як загальної психологічної підготовленості до неї. До таких належать наступні. Готовність до праці – це складне структурне явище, властивість особистості, сукупність якостей особистості або рівень розвитку особистості, достатній для успішного оволодіння та здійснення трудової діяльності. Готовність до трудової діяльності підлягає формуванню та розвитку, що здійснюються завдяки спеціально організованому впливу первинних та вторинних інститутів соціалізації на усіх послідовних етапах становлення особистості. Що досконалішими є засоби формування готовності до праці, то ефективнішим буде результат [11].

У готовності до професійної праці виділяють дві групи компонентів, які виконують: 1) мотиваційно-цільову, спонукальну функцію; 2) виконавчу регуляцію діяльності. Вказані компоненти обов'язково мають розглядатися у нерозривній єдності. До першої групи автори віднесли такі складники: позитивне ставлення до праці, що визначається мотивами діяльності; моральні (вищі) почуття; усвідомлення мети праці, її суспільного значення, потребу у праці та інтерес до неї. Другу групу компонентів готовності до праці складають такі чинники: політехнічна підготовка; індивідуально-психологічні якості, що входять у поняття «здібності»; специфічні інтелектуально-вольові та характерологічні якості [2].

Структура психологічної готовності до праці враховує основні підходи до визначення змісту досліджуваного явища і включає в себе: стійкий інтерес до праці; відповідний рівень розвитку змістово-операційної сторони трудової діяльності (знання, уміння, навички); комплекс навичок особистісної (інтелектуальної та емоційно-вольової) саморегуляції у трудовій діяльності [1]. Однак змістове наповнення першого компонента у даній структурі, на нашу думку, дещо звужене порівняно з наведеними

вище поглядами вчених. Основний зміст психологічної готовності до праці відображається у ставленні, спрямованості, які знаходять втілення в інтегральних морально-вольових та емоційних якостях особистості. Компоненти ж виконавчої регуляції діяльності – теоретичну і практичну підготовленість (знання, трудові уміння, навички) – у дослідженні автора представлено недостатньо розгорнуто [7].

Найґрунтовніше структуру психологічної готовності до професійної діяльності подано в роботі М. І. Д'яченко та Л. А. Кандибович, які виокремлюють такі компоненти: 1) мотиваційний – позитивне ставлення до професії, інтерес до неї; 2) орієнтаційний – знання й уявлення про особливості та умови професійної діяльності; 3) операційний – володіння способами та засобами професійної діяльності; 4) вольовий – самоконтроль, уміння керувати своїми професійними діями; 5) оцінний – самооцінювання професійної підготовки стосовно вимог професійної діяльності; 6) мобілізаційно-настрійовий – мобілізація сил, оцінювання труднощів, що можуть виникнути на професійному шляху. Автори виокремлюють також ситуативну і сталу готовність до професійної діяльності [4].

Головною особливістю готовності до професійної діяльності є її інтегративний характер, що виявляється в упорядкуванні її внутрішніх структур, гармонійності основних компонентів особистості професіонала, у стійкості, стабільності та послідовності їх функціонування, тобто професійна готовність має ознаки, що свідчать про єдність, цілісність особистості, її здатність до продуктивної професійної діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Дослідження проводилося в Київському національному університеті технологій та дизайну. Емпіричну вибірку склали студенти 1–4 курсів факультету мистецтв і моди, а саме ті, які навчаються за спеціальностями 015 «Професійна освіта» (за спеціалізаціями) (28 осіб), 053 «Психологія» (37 осіб). Сукупна вибірка дослідження становила 65 осіб. Опитування проводилося з метою визначення психологічних особливостей, що забезпечують розвиток здатності до продуктивної професійної діяльності, зокрема особливостей самоактуалізації студентів, вивчення їхньої самоефективності, тобто впевненості людини в її потенційній спроможності організувати й здійснити власну діяльність, необхідну для досягнення певної мети, та мотивації до успіху й уникнення невдач.

Методики, використані в опитуванні, були підібрані відповідно до принципів компетентнісного підходу, що передбачає не просту трансляцію знань, умінь і навичок, а орієнтацію на формування творчої ініціативи, самостійності, конкурентоспроможності завдяки

системній, інтегративній, міждисциплінарній професійній підготовці, яка забезпечує міцні фундаментальні знання, професійні вміння, практичний досвід, вільне володіння професією та орієнтацію в суміжних галузях діяльності. Психологічний ресурс суб'єкта професійної діяльності, що характеризується рівнем сформованих умінь планування, проектування, прогнозування та оцінювання результатів діяльності, покликана активізувати регуляторна компонента, яка є механізмом мобілізації соціально-професійних резервних можливостей суб'єкта діяльності. Важливе значення в реалізації цієї компоненти має усвідомлена саморегуляція довільної активності фахівця. До регуляторних предикторів довільної активності належать такі фактори: самоактуалізація, самоефективність, самоорганізація, регуляція психічних станів.

Для діагностики особливостей самоактуалізації використано шкалу Джонса – Крендалла, розроблену 1986 року А. Джонсом і Р. Крендаллом на основі опитувальника самоактуалізації А. Маслоу. Респонденти відповідали на кожне із тверджень, використовуючи 4-значну шкалу: 1 бал – не погоджуюся; 2 бали – не погоджуюся частково; 3 бали – погоджуюся частково; 4 бали – погоджуюся. Що вищим є загальне значення, то більш самоактуалізованим вважає себе респондент.

Для діагностики самоефективності використано опитувальник Р. Шварцера і М. Єрусалема. Шкала самоефективності складається з 10 тверджень, які респонденту пропонується співвіднести з ефективністю своєї діяльності. Позначення респондентом клітинки «абсолютно невірно» дає 1 бал, «скоріше невірно» дає 2 бали, «скоріше вірно» – 3 бали, «абсолютно вірно» – 4 бали. Отримання підсумкового результату здійснюється шляхом складання балів за всіма 10 твердженнями.

Також було використано опитувальник А. Реана для вивчення мотивації успіху. Опитувальник призначений для диференціальної оцінки двох взаємопов'язаних, але протилежно спрямованих мотиваційних тенденцій – прагнення до успіху та страху невдачі. Окремі поєднання цих мотиваційних тенденцій у людини створюють певний тип особистості й зумовлюють різну поведінку. Респондентам необхідно відповісти на 20 запитань опитувальника, обравши відповідь «так» або «ні». За кожен збіг із ключем досліджуваний отримує 1 бал.

За характером відповідей це закриті опитувальники. Перевагою закритих запитань даних опитувальників є простота опрацювання даних, чітка формалізація оцінки. Отримані в процесі опитування відповіді опрацьовувалися таким чином, щоб максимально зрозуміти готовність до самоосвітньої діяльності, саморозвитку, завдяки якому студент більш

ефективно досягає свого рівня сформованості психологічної готовності до інноваційної діяльності та конкурентоспроможності особистості. Усі респонденти дали добровільну згоду на участь у дослідженні та були проінформовані про те, чому проводиться дослідження, як використовуватимуться їхні дані, чи існують якісь пов'язані з цим ризики, чи забезпечена анонімність.

Мотивація успіху передбачає мобілізацію всіх людських ресурсів, концентрацію та дисципліну. Людина з мотивацією успіху мислить позитивно і спрямовує своє життя на досягнення успіху і розкриття своєї особистості через свої проекти, а не на уникнення невдач. Закон Йерка – Додсона, сформульований кілька десятиліть тому, встановлює залежність продуктивності від сили мотивації. Очевидно, що вища мотивація призводить до кращої продуктивності [10]. Мотиваційний напрям – це програма, яка діє у всіх сферах людського життя і допомагає розвивати психологічну готовність людини до інноваційної діяльності. Від цього залежить формування конкурентоспроможності людини у швидкозмінному середовищі, тому одним з аспектів цього дослідження є вивчення мотивації студентів до успіху. Аналізуючи результати дослідження, ми з'ясували, що спрямованість мотивації у респондентів розподілилася у такому порядку (рис. 1).

Рис. 1. Стан параметрів спрямованості мотивації у проміжку від мотивації до успіху до мотивації остраху невдач

Результати показують, що у досліджуваних переважає орієнтація на успіх. Повну мотивацію на успіх відзначають 20 опитуваних (30,8%), частково з цим погоджуються 16 осіб (24,6%). В основі їх активності лежить надія на успіх і потреба в досягненні успіху. Такі люди впевнені в собі, в своїх силах, відповідальні, ініціативні та активні. Їх відрізняє наполегливість у досягненні мети. Водночас у 9,2% (6 осіб) виявлена тенденція мотивації на невдачу, а 6,1% (4 особи) респондентів переживають острах невдачі. За цим типом мотивації активність людини пов'язана з потребою уникнути зриву, осуду та невдачі. В основі цієї

мотивації містяться ідеї уникнення та негативних очікувань. Люди, які мотивовані на невдачу, відрізняються підвищеною тривожністю, низькою впевненістю у власних силах.

Однією з центральних властивостей особистості є самоефективність як упевненість людини в спроможності контролювати події власного життя і досягати бажаних цілей. Переконавання людини стосовно її особистої ефективності впливають на те, який спосіб дії вона вибере, яких зусиль буде докладати, як довго вона вистоїть перед перешкодами і невдачами [8]. Люди з високою самоефективністю очікують успіху, тому їх діяльність завжди приносить позитивний результат. Люди з низькою самоефективністю постійно сумніваються в собі і чекають провалу, тому часто їх переслідують невдачі. Це замкнуте коло: думаючи про провал, отримуємо невдачу, і, як результат, падає самоповага. Такі люди займаються постійно самокритикою з приводу своєї некомпетентності. На рис. 2 наведено результати нашого дослідження щодо показників самоефективності студентів.

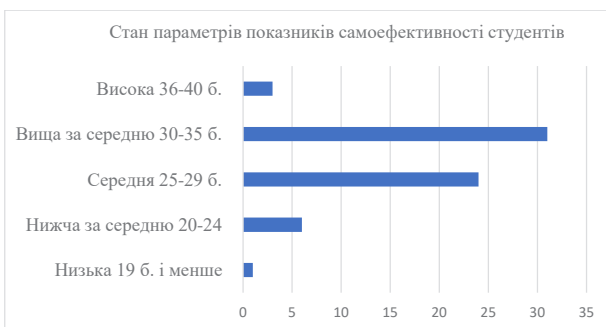

Рис. 2. Стан параметрів показників самоефективності

Високий рівень самоефективності показали всього 4,6% наших досліджуваних. Значно більше студентів мають вищий за середній рівень (47,7%) та середній рівень самоефективності (36,9%). Однак з огляду на те, що безпосереднього досвіду професійної діяльності більшість студентів ще не має, вищі за середні показники самоефективності можна вважати проявом віри у власні сили, здатності контролювати нову ситуацію, що свідчить про готовність студентів до розвитку професійної самоефективності. Варто зазначити, що у нашій вибірці суттєво менше студентів із низьким рівнем самоефективності (1,5%) та нижчою за середню самоефективністю (9,3%).

Дослідження виявило, що студентам властивий досить високий рівень самоактуалізації (рис. 3). За опитувальником Джонса – Крендалла, усереднене значення рівня самоактуалізації опитаних становить 41,17 бала з 60 можливих, що є високим показником. Так, респонденти з високим рівнем самоактуаліза-

ції особистості, в нашому випадку це 3,1% від загальної кількості опитуваних, на основі повного усвідомлення змісту самоактуалізацій особистості та її специфіки щодо майбутньої професії, адекватного аналізу всіх сторін своєї особистості прагнуть до самоздійснення і бачать конкретні шляхи цього процесу. При середньому рівні самоактуалізації особистості (16,9%) студенти мають теоретичні знання, але не бачать специфіки і значення цього процесу щодо професійної підготовки, вважають його повністю спонтанним, незалежним від форм та методів професійної підготовки та інших чинників. «Я-образ» у них у цілому адекватний, є усвідомлення тих сторін особистості, що потребують вдосконалення, але цілеспрямованої активності у напрямку самовиховання вони не виявляють. Також присутні вищі за середні показники (80%), що поєднують в собі попередні характеристики з тенденцією до середнього рівня.

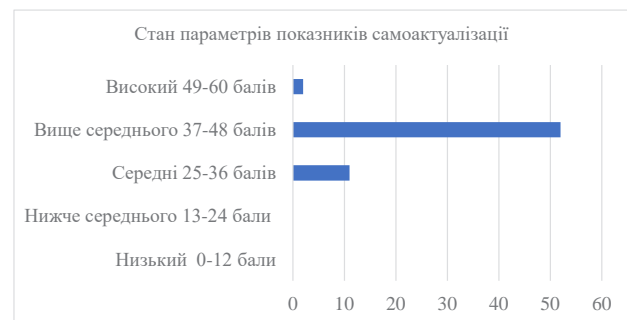

Рис. 3. Стан параметрів показників самоактуалізації

Велике значення в розвитку особистості належить їй самій, її активності, що виявляється в прагненні вийти за рамки нормативних вимог, у феноменах надситуативної та надрольової ініціативності. Активна позиція, безперервна освіта, самоорганізація, самоосвіта, самоефективність і самоактуалізація – це чинники, що детермінують становлення професіонала [12]. Студентський вік характеризується досягненням найвищих результатів, що базуються на всіх попередніх процесах біологічного, психологічного, соціального розвитку. Помітно зміцнюються ті властивості, яких не вистачало повною мірою в старших класах школи, – цілеспрямованість, рішучість, наполегливість, самостійність, ініціатива, вміння володіти собою [1].

Спрямованість мотивації – це миттєва програма, що діє в усіх сферах життєдіяльності людини, яка забезпечує формування психологічної готовності особистості до інноваційної діяльності. Від цього залежить сформованість конкурентоспроможності особистості в мінливих умовах [10]. З огляду на це одним з аспектів дослідження є вивчення мотивації

успіху у студентів. У багатьох випробовуваних (24,6%) помірно високий рівень мотивації на досягнення успіху. Молоді фахівці віддають перевагу середньому рівню ризику, вони орієнтовані на успіх, на досягнення поставленої мети, прагнуть виконати роботу на високому рівні. Повну мотивацію до успіху відзначають 30,7% опитуваних. Усі вони належать до групи високоефективних професіоналів із високим рівнем готовності до ризику. Вони мотивовані на успіх, на досягнення поставлених цілей і воліють багато працювати для отримання результату. В основі активності студентів лежить надія на успіх і потреба в досягненні успіху. Такі люди впевнені в собі, у своїх силах, відповідальні, ініціативні та активні. Їх відрізняє наполегливість у досягненні мети.

Частина респондентів (10 осіб) переживає страх невдачі або тенденцію до мотивації невдачі. Взагалі в основі цієї мотивації лежить ідея уникнення та ідея негативних очікувань. Починаючи справу, людина вже заздалегідь боїться можливої невдачі, думає про шляхи уникнення цієї гіпотетичної невдачі, а не про способи досягнення успіху. Люди, мотивовані на невдачу, зазвичай вирізняються підвищеною тривожністю, низькою впевненістю у своїх силах. Вони намагаються уникати відповідальних завдань, а за необхідності розв'язання надвідповідальних завдань можуть впадати в стан, близький до панічного. Принаймні ситуативна тривожність у них у цих випадках стає надзвичайно високою. Усе це може поєднуватися з вельми відповідальним ставленням до справи.

Однією з центральних властивостей особистості є самоефективність як упевненість людини в можливості контролювати події власного життя та досягати бажаних цілей. Самоефективність – це продуктивний процес інтеграції когнітивних, соціальних та поведінкових компонентів для здійснення оптимальної стратегії в різних ситуаціях [9]. Люди з високою самоефективністю очікують на успіх, тому їхня діяльність завжди приносить позитивний результат. Люди з низькою самоефективністю постійно сумніваються в собі та чекають провалу, тому їх часто переслідують невдачі. Це замкнуте коло, адже, думаючи про провал, ми отримуємо невдачу, а отже, у нас знижується самоповага. Такі люди приділяють занадто багато уваги своїм недолікам, займаються постійно самокритикою з приводу своєї некомпетентності. Наше дослідження показало, що високий рівень самоефективності мали лише 3 студенти (4,6%). Але значно більше студентів мають рівень самоефективності вище середнього та середнього (84,6%). Проте з огляду на те, що безпосереднього досвіду професійної діяльності більшість студентів ще не має, вищі за середні показники самоефективності

можна вважати проявом віри у власні сили, здатністю контролювати нову ситуацію, що свідчить про готовність студентів до розвитку професійної самоефективності.

Дослідники феномену самореалізації в гуманістичній психології виокремлюють різноманітні складові та характеристики самоактуалізованої, психологічно здорової, зрілої особистості, яка прагне самореалізації, особливо змістовно не розмежовуючи поняття «розширене відчуття Я», «позитивний образ Я», «цілісний підхід до життя», «орієнтація на діяльність», «реалізація творчих здібностей», «повага до себе й інших», «низька внутрішня конфліктність», «відчуття суб'єктивної свободи», «особистісна цілісність», «екзистенціальність» [5]. Як правило, конструктивна самореалізація приносить задоволення суб'єкту від процесу діяльності та саморозвитку, дає змогу успішно ставити нові цілі й освоювати нові рубежі. Високий рівень конструктивності свідчить про швидке і якісне освоєння специфічних дій, прийомів, способів самовираження та освоєння нових спеціалізацій. У нашому дослідженні вищий за середній рівень самоактуалізації зафіксовано у 80% респондентів. Водночас у 16,9% опитуваних респондентів виявлено середній рівень самоактуалізації. Рівні низьких і нижчих за середні показників самоактуалізації не виявлено в обох групах досліджуваних. Студенти здебільшого досягають високого або середнього рівня самоактуалізації. Вони здатні жити сьогоденням і спиратися на себе, а не на очікування чи оцінки інших людей.

Результати аналізу дали змогу виявити показники психологічної готовності до професійної діяльності. Подальші дослідження можуть бути присвячені поліпшенню теоретико-методологічних конструктів вивчення психологічної готовності до професійної діяльності майбутніх фахівців і застосуванню цих конструктів у процесі їхнього професійного розвитку.

Висновки. Необхідною умовою професійної самореалізації особистості студентів-педагогів та студентів-психологів є сформованість у них психологічної готовності до майбутньої діяльності. Створення практично орієнтованого освітнього середовища, що сприяє застосуванню загальнопрофесійних компетенцій і практичному засвоєнню отриманих знань, стає можливим завдяки використанню в освітньому процесі практичних форм навчання, спрямованих на активізацію діяльності студентів та отримання конкретних результатів у формуванні їхнього практичного досвіду. Участь студентів у виконанні реальних проєктів за замовленнями зовнішніх організацій, у грантах, фахових конкурсах сприяє підвищенню інтересу в них у самоосвітній діяльності та значно підвищує рівень сформованих професійних

компетенцій. Виробнича практика, що проводиться в професійних організаціях, дає змогу розширити теоретичні знання, сприяє рефлексивному мисленню. При цьому значущим стимулом мотивації є розуміння неможливості без рефлексії застосувати знання, отримані під час теоретичної підготовки, у практичній професійній діяльності. Також підвищує рівень психологічної готовності до майбутньої діяльності очна участь студентів у конференціях і круглих столах. Вважаємо, що для підвищення рівня підготовки студентів до успішної конкурентоспроможної професійної діяльності на світовому ринку праці доцільним є створення в університетах системи психологічного супроводу професіоналізації майбутніх фахівців з метою виявлення основних проблем, пов'язаних із початковим етапом професійної кар'єри, та сприяння їхньому позитивному розв'язанню.

Отримані результати необхідно розглядати як попередні, які потребують більш тривалого дослідження.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Жданюк Л.О. Соціально-психологічні особливості студентського віку. *Вісник післядипломної освіти. Серія: «Соціальні та поведінкові науки»*. 2017. Вип. 4–5. С. 28–40. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vispdoso_2017_4-5_6.
2. Калюжна Ю.І. Розвиток готовності до професійної праці майбутніх психологів у навчальному процесі. *Psychology & Personality*. 2023. Вип. 2 (24). С. 209–221.
3. Карамушка Л.М. Психологічна готовність студентів до майбутньої професійної кар'єри: зміст, структура, рівні та чинники. *Правничий вісник Університету «КРОК»*. 2013. Вип. 16. С. 211–219.
4. Кокун О.М. Психологія професійного становлення сучасного фахівця : монографія. Київ : ДП «Інформ.-аналіт. агенство», 2012. 200 с.
5. Колодязна А.В. Самореалізація особистості як складова загального процесу її самоорганізації. *VIRTUS*. 2018. № 28. С. 83–84.
6. Ларіонцева А.О. Теоретико-аналітичний дискурс поняття професійної готовності до майбутньої діяльності майбутніх магістрів психологів в ЗВТО. *Вісник Національного авіаційного університету. Серія «Педагогіка. Психологія»*. 2022. Вип. 1 (22). С. 44–51.
7. Моляко В.О. Психологічна готовність до творчої професійної діяльності. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*. 2022. № 4 (2). С. 1–7. URL: <https://doi.org/10.37472/v.naes.2022.4234>.
8. Музика О. Ціннісний простір університету і розвиток професійної самоефективності студентів. *Освітологічний дискурс*. 2023. № 2 (41). С. 185–200. URL: <https://doi.org/10.28925/2312-5829.2023.28>.
9. Ніколаєв Л.О., Сабадаш А.М. Психологічні особливості лідерських якостей керівника. *Перспективи розвитку сучасної психології* : збірник наукових праць. Вип. 7. Переяслав : ПХДПУ, 2020. С. 169–176.
10. Способи посилення мотивації студентів закладів вищої освіти для підвищення якості навчального процесу / Б.Ю. Силенко, Г.Я. Силенко, Ю.І. Силенко, О.А. Писаренко, Л.О. Лугова. *Медична освіта за новими стандартами: виклики та інтеграція в міжнародний освітній простір* : матеріали навч.-наук. конф. з міжнар. участю, м. Полтава, 30 березня 2023 р. Полтава, 2023. С. 220–222.
11. Хохліна О.П. Теоретико-методологічні проблеми психології : навчальний посібник. Київ : Симоненко О.І., 2021. 244 с.
12. Sereda I., Karskanova S. Influence of Psychological and Pedagogical Features of Students on Their Activity in Self-Education. *Pedagogy (0861-3982)*. 2023. № 93 (8). P. 1065–1087. URL: <https://doi.org/10.53656/ped2021-8.04>.